

Agos

19 Nisan 2013

Herkül Millas

“İstanbul’u terk etmiş olan Rumlar geri gelebilir, gelsinler, buyur ediyoruz; bu insanlar bizim vatandaşlarımızdır; geçmişte hatalar oldu, artık değiştik; ama Atina’da cami de açılsın, ki biz de Ruhban Okulunu açalım; vakıf taşınmazlarını iade ettik; Batı Trakya’da müftüyü Müslüman azınlık seçsin, zaten Patrik seçimine biz karışıyor muyuz?”

Bunları okuyorum Türkiye basınında. Resmi kimseler söylüyor bunları. Okuyanlara da çok makul geliyor bunlar, sanıyorum – akliselimin örneği gibi. Güzel sözler, hatta milli gururu okşayan sözler. Biz neler yapmışız neler; oysa ‘ötekiler’ yapmıyor! Ama bana (gidenlerden biri olan bana) bu sözler aynı etkiyi yapmıyor. Çünkü bu sözler –bana göre– çelişki dolu. Beni rahatsız eden, ‘gittiğim’ için pişmanlık duymamama neden olan sözlerdir bunlar.

Azınlık üyesi olarak en büyük şikâyetim, hatta tek şikâyetim, eşit vatandaş sayılmamış olmamdır. Anayasada sözü edilen “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” maddesi bana uygulanmadı. Azınlık üyesi olarak görüldüğüm için. 1942’den bugüne, ‘farklı’ uygulamaların pek çok örneğini yaşadım. İlginçtir, bu arada ben hiçbir zaman ‘azınlık üyesi’ olduğumu iddia da etmedim, bu özelliğimi öne çıkararak ek bir hak da talep etmedim. Benim ve ailemin başına ne geldiyse, devletin ve toplumun beni algılama biçiminden geldi. Beni ötekileştirdi, ‘yabancı’ saydı; kısacası, vatandaş saymadı.

Kendimi azınlık üyesi görerek, Lozan Antlaşması'na ve azınlıklara sağlanması gereken haklardan da söz edebilirdim, edebilirim. 37'den 44'e bu antlaşmanın hiçbir maddesi uygulanmadı. Şunlar öngörülüyordu: Hiçbir yasa bu maddelere karşı olmayacaktı; eşitlik tam olacaktı; mahkemede anadilinin kullanımı ve kamuda çalışma temel hak sayılacaktı; azınlıklara kendi kurumlarını kurma ve işletme hakkı tanınacaktı; eğitimde her türlü kolaylık sağlanacaktı; her türlü kurum kurulabilecekti; din konusunda tam saygılı olunacaktı; bu maddelerde belirtilen haklar ihlal edildiğinde Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulacaktı.

Bence en önemli ve tam olarak ihlal edilen madde, son maddedir. Devletler karşı tarafta gördüğü kötü uygulamalarla ilgili şikâyetleri bir 'divan'a başvurarak çözmeye çalışmak yerine azınlıkları rehine gibi kullanarak halletme yoluna gitti. Böyle bir uygulama hemen semere veren bir yol sayıldı; yani azınlıklar 'araç' olarak görüldü. Bu yol 'pratik' ve pragmatik olabilir, ama bu uygulama en nihayette azınlıkları –ve beni– 'araca' dönüştürür. Tabii, bu uygulama, 'vatandaşlık' anlayışının kökünden reddi anlamını da taşır: İstanbul'da bazı kişileri bulunduracağız, Batı Trakya'da soydaşlarımız sorunlar yaşadığında, benzer sorunları bu kişilere yaşatacağız. Karşı tarafta durum düzelirse biz de buradakileri rahat ettireceğiz; oradakiler sürünürse, biz de elde bulundurduklarımızı süründürürüz! Ben bu 'karşılıklık' anlayışını böyle algılıyorum ve hep böyle yaşadım.

Oysa isterdim ki, yabancı bir ülkede Türk soyundan olan insanlar acı çektiklerinde bedelini vatandaşı olduğum ülkede ben ödemeyeyim. Zaten neden ödeyecektim? Ben bu ülkenin 'eşit vatandaş'ı değil miyim, böyle sayılmak hakkım değil mi? Atina'da cami varmış veya yokmuş, Gümölcine'de müftü seçilemiyormuş... Böyle bir durum İstanbul'daki Hasan'ın ve Ahmet'in hayatını doğrudan etkilemiyor da Yorgo'nun hayatını etkiliyorsa 'vatandaşlık'tan ve 'eşitlik'ten geriye ne kalıyor? Ve kâbus gibi bir soru: Ya karşı taraf bir 6/7 Eylül senaryosunu uygularsa ben ne olacağım? "Geri gelin" demeden önce geri geleceklerin statüsünü açıkça ve samimi bir biçimde belirlemek gerek. Ben şahsen rehine rolünü üstlenmek istemiyorum.

Son yıllarda azınlıklara gerçekten haklar tanındı; bazı vakıf mallarının iadesi, dini bazı serbestlikler gibi, hoş girişimler bunlar. Hakları ihlal eden hükümetlerle, hakları iade eden hükümet arasındaki farkı tanımak gerek. Bu hakların cemaate değil 'vatandaşlar'a sağlanmasını tercih ederdim. Bu cümlelerin ne anlama geldiğine belki başka bir yazıda açıklık kazandırırım. Ama bu sağlananların Nasreddin Hoca'nın bir hikâyesini hatırlattığını da ekleyeyim. Hani, adamın biri "Evde çok sıkıştım" şikâyetinde bulununca, "Eve köpeği de, eşiği de al" demesi, sonra da "Onları çıkar ve rahatla" tavsiyesinde bulunması hikâyesini... Bu tür 'bağış'ları başkaları nasıl algılıyor bilemem, ama ben bu hak iadelerini milli gurur, övünme nedeni veya pazarlık konusu yapılmaması gerektiğine inanıyorum. Bir hak ihlalinin düzeltilmesi 'bağış' değildir; bu alanda şükran duyulması da gerekmiyor.

Peki, Yunanistan bu konularda ne yapıyor? Daha mı iyi orası, daha mı hakkaniyetli? İşte bu soru da Ahmet'e sorulmuyor, Yorgo'ya soruluyor! Eşit sayılan iki vatandaştan yalnız biri bu soru ile karşı karşıya, ve hesap ve bedel ödeme durumunda. O da kendini bu sorunun doğal muhatabı saymaya, cevap vermeye başlayınca 'vatandaş' olmaktan çıkıyor, 'öteki' oluyor. Ve çıkıp gidiyor genellikle. Geri dönmesi için ilk şart, bu soruya cevap vermem durumunda kalmamasıdır sanıyorum.

Söylediğim basit: Bir insanın bir ülkenin vatandaşı olma duygusunu taşıması için o ülkede vatandaş olması gerekir. Eşitlik yoksa vatandaşlık da yoktur. Vatandaşlık, modernite ile ortaya çıkmış, çağdaş bir kavramdır; reaya olmak, –Osmanlı dönemindeki anlamıyla– 'millet' veya cemaat olmak başka bir şeydir. Ben, kendi hesabıma, vatandaş olarak yaşamak istiyorum. Türkiye'den bütünüyle kopmadıysam, bu yolda, benimle aynı görüşte olan, bana tam destek veren insanların bulunmasındadır. Bu insanlar azınlıkta şu anda; onlar da benim gibi. Umudumu, onlar var olduğu için tam olarak kaybetmedim. Bir gün gelecek, vatandaş olacağım.